

redilmektedir. Brockelmann her ne kadar onun *el-İthâf bi-temyîzi mâ tebi'ca fihî'l-Beyzâvî şâhibe'l-Keşşâf* adlı bir risâlesinin bulunduğunu zikretmekte ise de (GAL Suppl., I, 741) Süleymaniye (Yenicami, nr. 1182, vr. 7^b-10^b) ve Köprülü (nr. 7, vr. 1^a-6^a) kütüphanelerinde mevcut yazma nüshalarının üzerinde yapılan incelemeden, eserin Süyûtî'nin talebelerinden Ebû Abdullah Muhammed b. Yûsuf eş-Şâmî'ye ait olduğu anlaşılmıştır. Nitekim Kâtib Çelebi ve Kettânî de bu risâleyi Muhammed b. Yûsuf eş-Şâmî'ye nisbet etmektedirler (*Keşfü'z-zunûn*, I, 193; *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 199).

BİBLİYOGRAFYA :

Dâvüdî, *Tabakâtü'l-müfessirin*, nâşirin mukaddimesi, I, s. h-y; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, II, 71-73; *Keşfü'z-zunûn*, I, 193; II, 1107; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 264; Brockelmann, GAL, II, 373; Suppl., I, 741; II, 401; Ziriklî, *el-A'âm*, VII, 184; VIII, 30-31; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'el-lifin*, X, 304; XII, 131-132; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 199; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihrisü mahfûzâtı Köprülü*, İstanbul 1406/1986, III, 11.

ALİ RIZA TEMEL

DAVUDOĞLU, Ahmet

(1912-1983)

Son dönem fıkıh ve hadis âlimi.

Bulgaristan'ın Deliorman bölgesindeki Şumnu vilâyetine bağlı Kalaycıköy'de doğdu. Dedesi Dâvud Ağa, Koca Yûsuf ile birlikte başaltı derecesine kadar yükselmiş bir pehlivan, babası Hasan Ağa ise fakir bir çiftçiydi. Davudoğlu altı yaşında sıbyan mektebine başladı; ertesi yıl çağdaş usulle eğitim üzere kurulan köy mektebine kaydoldu. 1924'te komşu Ekizce köyünde yeni açılan rüşdiye mektebine girdi. Bu okulu bitirdikten sonra Şumnu'daki Medresetü'n-nüvâb'a devam etti; 1 Temmuz 1933'te lise kısmından, 25 Temmuz 1936'da yüksek kısmından mezun oldu. Aynı yıl, de-

receye giren iki arkadaşı ile birlikte Bulgaristan başmüftülüğü tarafından ihtisas için Mısır'a gönderilen Davudoğlu, Câmî'atü'l-Ezher Külliyyetü'ş-şerîa'yı bitirerek ülkesine döndü (1942). Önce Medresetü'n-nüvâb'ın lise ve yüksek kısımlarına öğretim üyesi, iki yıl sonra da aynı medreseye müdür tayin edildi (1944). Bu görevi sırasında Şumnu komünist idaresinin baskılarına ve anarşist öğrencilerin eylemlerine karşı mücadele verdi.

1945 Mayısının başlarında Türkiye lehine faaliyette bulunacak bir casusluk örgütü kurduğu iddiasıyla tutuklanarak Sofya'daki askerî mahkemeye sevk edildi; burada ağır işkencelere mâruz kaldı ve bir ay kadar hapsedildi. Daha sonra Rositsa kasabası yakınlarındaki toplama kampına gönderilerek baraj inşaatında çalıştırıldı. 17 Kasım 1945'te hastalığı sebebiyle serbest bırakılıp eski görevine iade edilen Davudoğlu, kısa bir süre sonra istifasını vererek öğretmenliğe döndü. Bu sıralarda bir yağmur duasındaki vaazından dolayı Şumnu milis kumandanı tarafından ömür boyu hapisle tehdit edilince Türkiye'ye kaçmak istedi, ancak başaramadı. Daha sonra güçlkle pasaport temin ederek 31 Aralık 1949 tarihinde hanımı ve iki kızı ile birlikte Türkiye'ye göç etti.

Ahmet Davudoğlu önce Adapazarı'ndaki bir akrabasının yanına yerleşti. Bir müddet sonra İstanbul'a giderek Yedikule Küçükefendi Camii'nde imamlığa başladı. Ardından gezici vaizliğe tayin edildi. Sekiz ay kadar Ankara'da vâzilik yaptıktan sonra sırasıyla Bursa'da Orhangazi ilçesi müftülüğüne (7 Ocak 1951), İstanbul'da Fâtiht Kütüphanesi memurluğuna (29 Haziran 1953) ve bu kütüphanenin Süleymaniye'ye nakli üzerine de (6 Eylül 1956) Süleymaniye Kütüphanesi memurluğuna tayin edildi. Bu kütüphanedeki görevi sırasında bir yandan da İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda ders verdi. 16 Kasım 1959 tarihinde, o yıl öğretime başlayan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün öğretim kadrosu içinde yer aldı; 5 Şubat 1960'ta müdür muavinisi vekili, 7 Ağustos 1962'de müdür vekili, 13 Mart 1963'te de müdür oldu. 25 Aralık 1964 tarihine kadar sürdürdüğü bu son görevinin ardından aynı kurumda Arap dili ve edebiyatı derslerini okuttu. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1966 yılında Konya'da düzenlenen müftüler seminerinde laikliğe aykırı beyan ve telkinlerde bulunduğu gerekçesiyle Konya Ağır Ceza Mahkemesi tarafından

22 Mart 1968 tarihinde bir yıl ağır hapis, Kırşehir'de dört ay zorunlu ikamet ve memuriyetten ihraç cezalarına çarptırıldı. 15 Mart 1971'de memuriyetle ilişkisi kesildi; ancak emeklilik hakları zayi olmadı. Cezasını tamamladıktan sonra ilmi çalışmalarını evinde sürdüren Davudoğlu 7 Nisan 1983 tarihinde vefat etti ve Eyüp Kabristanı'na defnedildi.

Türkçe'den başka Arapça ve Bulgarca bilen Davudoğlu inançlarına bağlılığı, yaşayışındaki sadelik ve alçak gönüllülüğü ile temayüz eden bir İslâm âlimidir. Aşırı muhafazakârlığı sebebiyle yenileşme hareketlerine karşı çıkmıştır. Ona göre din, "neşvünemâ bulmakla değil ancak çelik gibi donuk durmakla ilâhî vasfını muhafaza etmiş ve edecektir; yenilik taraftarları ise farkında olmadan İslâmiyet'i tahrip etmektedirler" (*Selâmet Yolları*, I, s. E). Onun bu fikirleri benimsemesinde, Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi ile yakın dostluğu bulunan ve bir müddet Bulgaristan başmüftülüğü yapmış olan kayınpederi Hüseyin Hüsnü Efendi'nin, Atatürk devri laik Türkiye'deki bazı dinî kısıtlamalara karşı giriştiği şiddetli kalem mücadelesi ortamında yetişmesinin yanı sıra bizzat kendisinin de Bulgaristan ve Mısır'da benzeri uygulamalarla karşılaşmasının büyük etkisi olmalıdır.

Eserleri. 1. *Selâmet Yolları* (I-IV, İstanbul 1965-1967). İbn Hacer el-Askalânî'nin ahkâm hadislerine dair *Bülûğu'l-merâm* adlı eserinin tercüme ve şerhi olup tam adı *Bulûğu'l-Merâm Tercümesi ve Şerhi: Selâmet Yolları*'dir. Çeşitli ofset baskıları yapılan eser, büyük ölçüde Emîr es-San'ânî'nin *Sübülü's-selâm* adlı şerhine dayandığı, hatta -Ehl-i sünnet dışı mezhep ve fırkaların görüşleri atılarak- onun bir tercümesi mahiyetinde olduğu için bu şekilde adlandırılmıştır. 2. *Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi* (I-XI, İstanbul 1973-1980). Müslim b. Haccâc'ın *el-Câmî'ü's-şâhih* adlı meşhur hadis kitabının tercüme ve şerhi olup 1986 ve 1993 yıllarında iki ayrı fihristi yapılmıştır. 3. *Kur'ân-ı Kerîm ve İzahlı Meâlî* (İstanbul 1988). 4. *Tibyân Tefsiri* (I-IV, İstanbul 1980-1981). Ayıntâbî Mehmed Efendi'ye ait *Tefsîr-i Tibyân* adlı Türkçe tefsirin Süleyman Fâhir Bey tarafından sadeleştirilen nüshasının yeniden gözden geçirilmiş şeklidir. 5. *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr* (I-XVIII, İstanbul 1982-1988). İbn Âbidîn'in fıkha dair meşhur eseri *Reddü'l-muhtâr*'in tercümesidir. Davudoğlu bu

Ahmet
Davudoğlu

eserin ilk on cildini hazırlamış, geriye kalan kısım Mehmet Savaş ve Mazhar Taşkesenlioğlu tarafından tercüme edilmiştir. 6. *Mülteka Tercemesi* (I-II, İstanbul 1980-1983). Mehmed Mevkûfâtî'nin, İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî'ye ait *Mülteka'l-ebhur* adlı fıkha dair eserine yaptığı ilâveli tercümenin sadeleştirilmiş şeklidir. 7. *Dini Tamir Davasının Din Tahripçileri* (İstanbul 1974, 1978, 1980). Yenilikçi İslâmcılık akımına reddiyedir. 8. *Ölüm Daha Güzeldi* (İstanbul 1970, 1979). Hâtıralarını ihtiva etmektedir. Davudoğlu, Mehmed Zihni Efendi'nin *Ni'met-i İslâm* adlı eserini de sadeleştirmiştir, ancak bu eser henüz basılmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmet Davudoğlu'nun Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde bulunan özlük dosyası; Ahmed Davudoğlu, *Selâmet Yolları*, İstanbul 1965, I, s. B-1, P; a.mlf., *Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, İstanbul 1973, I, VII-IX; a.mlf., *Ölüm Daha Güzeldi*, İstanbul 1979; Osman Keskiöğlu, *Bulgaristan'da Türkler*, Ankara 1985, s. 96, 166; Osman Kılıç, *Kader Kurbanı*, Ankara 1989, s. 94-95, 178 (maddenin yazımında Mehmet Engin'in, bacanağı Ahmet Davudoğlu ile ilgili basılmamış notlarından da faydalanılmıştır).

NİHAT ENGİN

DAVUL

Kelimenin aslı Arapça *tabl* olup Türkçe'ye *tabul*, *tavul*, *tavıl*, *davul*; Batı dillerine Endülüs üzerinden *atabal* (et-tabl), Osmanlılar aracılığıyla da *tabor* ve *tambor* / *tambour* şekillerinde geçmiştir (geniş bilgi için bk. *Webster's Third*, s. 136; *Kluque*, s. 768). Arapça *tabl* ise milâttan önce III. binyılda Akkadlar tarafından bu çalgıya verilen ve sözlük anlamı "çift" olan *tâpalu* / *tabâlu* isminden gelmektedir (v. Soden, III, 1320, 1376). Bu durum, bir kasağın iki tarafına deri gerilerek yapılan davulun tek taraflı olan deften daha sonra icat edildiğini gösterir (bk. DEF).

Davul, dünyanın en eski müzik aletleri olan vurmali sazlardan biridir. Tasvirî sanattaki ilk örneklerine Sumerler'e ait kabartmalar üzerinde rastlanmakta (m.ö. III. binyıl) ve elle çalındığı görülmektedir. Daha geç dönemlere ait bir Hitit kabartmasında da (m.ö. I. binyıl) iki kişi tarafından ve yine elle çalınırken resmedilmiştir. Buradan, davulun çok uzun bir süre elle çalındığı ve tokmağın sonradan ilâve edildiği anlaşılmaktadır. Eldé somut kanıt bulunmamakla birlikte Şa-

manizm'deki kutsal şaman davulunun şamanın binek hayvanı, tokmağın da kamçısı olduğu yolundaki inanca ve kutsal geyik derisi gerilmiş davulun yine kutsal sayılan geyik ayağı ile çalınması hususuna dayanarak tokmağın daha yakın yıllarda ve Orta Asya'da eklenmiş olduğu düşünülebilir.

Mes'ûdî'ye göre davul ve defin mücidi, Kâbil'in torunlarından Tubal b. Lamek b. Metuşelah'tır (*Mürâcü'z-zeheb*, IV, 220). Ebû Tâlib el-Mufaddal ise bu çalgıları ilk defa Lamek'in karısı veya câriyesi olan Sıla'nın (Tsilla) yaptığını söylemektedir (*Kitâbü'l-Melâhî ve esmâ'ihâ*, s. 14). Bu rivayetlerin kaynağı ise yanlış ve eksik nakledilen Ahd-i Atîk'teki çenk ve boru çalanların atasının Kâbil'in torunlarından Yubal b. Lamek olduğuna dair ifadedir (Tekvîn, 4/21). Kitâb-ı Mukaddes'te ve Kur'an'da davuldan bahsedilmemekte, buna karşılık bazı hadislerde "tabl" kelimesine rastlanmaktadır; ancak bunun davul anlamına gelip gelmediği tartışmalıdır. Abdullah b. Ömer'in bir davul sesi (savte tablin) duyduğunda kulaklarını tıkadığı, Hz. Peygamber'in de öyle yaptığı şeklindeki rivayet (İbn Mâce, "Nikâh", 21) birkaç yerde geçmekte, fakat gerek senedi gerekse Ebû Dâvûd'un aynı hadisi "tabl" yerine "mizmâr" (kaval, düdük) şeklinde rivayet etmesi ve bu rivayeti de münker sayması ("Edeb", 52) sebebiyle zayıf kabul edilmektedir. Ayrıca yine bir hadiste görülen ve çeşitli anlamları bulunan "kûbe" kelimesinin de davul yerine yazılmış olabileceği ileri sürülmüş ve bazı müellifler bir müzik aleti kabul ettikleri ve kadınsı erkeklerce çalındığını söyledikleri kûbe için "tablü'l-muhannes" tabirini kullanmışlardır (Ebû Dâvûd, "Eşribe", 5, 7). Davulun hadislerde fazla zikredilmemesi, herhalde Araplar'da def kadar yaygın olmamasından ileri gelmektedir. Bununla birlikte dinî literatürde davul çalmanın ve dinlemenin şer'î hükmünü ilgilendiren genel ve özel değerlendirmelere sıkça rastlanır. Özetle ifade etmek gerekirse müzik ve çalgı aletlerine karşı bilhassa ilk dönem İslâm âlimlerinin gösterdiği olumsuz ve yasakçı tavrın temelinde bu tür aletlerin içki, kumar ve fuhuş ortamında çalındığı, haramların işlenmesine, ibadetlerin ve diğer aslî görevlerin terk ve ihmal edilmesine yol açtığı, İslâm öncesi hayat tarzını hatırlattığı gibi kaygılar yatar. Ancak sonraki dönemlerde bu tavrın kısmen yumuşadığı ve konunun belli ayrımlar yapılarak ele alındığı görülmek-

tedir. Nitekim Gazzâlî, içki meclislerinde çalınan birçok telli ve nefesli çalgı aletini câiz görmezken böyle bir kullanımın dışında tuttuğu davul ve benzeri çalgıların yasak olmadığını belirtir (*İhyâ'*, II, 271-273). Kur'an'da "boş söz" (lehvü'l-hadis) kınanırken (bk. Lokmân 31/6) bu ifadenin dolaylı olarak davulu da kapsadığı görüşüne karşı (Taberî, XXI, 41) savta askerî harekâtı yönlendirme, askerleri cesaretlendirip düşmanı korkutma, nikâh ve benzeri merasimleri ilân etme gibi birçok meşrû kullanım alanı örnek gösterilerek davulun da def gibi kural olarak câiz olduğu savunulur (Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, II, 1493-1494; Abdülganî en-Nablusî, s. 42). Dinî açıdan haram ve helâl vasfının eşyaya değil mükelleflerin fiillerine taalluk ettiği göz önünde bulundurulursa diğer müzik aletleri gibi davulun da hangi ortamda, ne amaçla kullanıldığı ve dinleyenin özel konumunun ayrı bir önem taşıdığı söylenebilir. Esasen davulun cevazı, hukuken mal sayılıp sayılmayacağı konusunda İslâm hukukçuları arasındaki görüş ayrılıkları da bu konudaki tecrübe, gözlem ve ölçü farklılığından kaynaklanmaktadır.

Davulun Avrupa gibi birçok yere Türkler tarafından götürülmesi ve bugün Anadolu'da -birbirinden ne kadar bağımsız ve farklı olursa olsun- her yöredeki halk danslarının hemen daima davul-zurna eşliğinde oynanması, hatta yağlı güreş gibi geleneksel spor karşılaşmalarının sürekli çalan davul-zurna sesleri arasında yapılması, bu aletin dünyada en fazla Türkler tarafından sevildiğini göstermektedir. Ayrıca adına ilk defa Orhun yazıtlarında *köbürge* şeklinde rastlanan davul, Türkler'de sadece bir müzik aleti değil devlet sahibi olmayı gösteren bir hâkimiyet sembolüdür.

Davul hükümdarlık âlâmetleri arasında sayılır (İbn Haldûn, I, 662; Kalkaşendî, IV, 7-8). İbn Haldûn'un, Türkler'in bu konuya aşırı derecede önem verdikleri şeklindeki ifadesini tarihî rivayetler doğrulamaktadır. "Nebet" denilen ve muayyen zamanlarda hükümdarın meskeni önünde davul çalmayı ifade eden merasimin Türkler'de oldukça uzun bir geçmişi vardır. *Dîvânü lugâti't-Türk*'te yer alan destanî bir rivayette, Zülkarneyn Semerkant'ı geçip Türk ülkesine yöneldiği zaman hükümdarın Balasagun'daki sarayı önünde 360 nebet davulu çalındığı nakledilir (III, 413 vd.). Sayının yılın günleri kadar olması, muhtemelen Türk hükümdarının hükümdarlığının devamı-